

Ltn

1469

1999

Ս.Ռ.Ս.ԶՆՈՐԻ Ս.Ռ.Ս.ԶՍ. Ս. ԶՆՈՐԻ

40-1

ՀԱՏՈՐ Ս.Ռ.Ս.ԶԻՆ

ԱՏԱՄՈՒՆՔ

Guide Hygienique
Vol. 1

Hygiène des Dents

ԵՐՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԳԻՆ ԵՐԷԲ ՊԱՆԵԼՈՒՆ

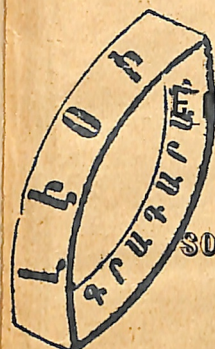
معارف نظارت جلیله سنک فی ۵ ربیع الآخر سنه ۱۳۱۶ فی ۱۳
اگستوس سنه ۱۴۳۱ یربخاو و ۲۰ نومری رخصتنامه سیله

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՆՈՒՅՐԻ

Պապը-Այի, Էպուսսուրոս ամսսկսի րիւ 54

1899

20 Ն

ԱՒՏԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ

ԲԱՐԵՐԱՐԻՍ

ՏՕՔ. ՄԷՐԱԽԶԷՆ ԷՃԷՆՏԻԻ

(181 — 1898)

ՈՒՍՈՒՑԻԶ

Քժեղական վարժարանին և Պոլսոյ

ՊԱՏՈՒՅՑ ՆԱԽԱԳԱՀ

Կայս. բժեղական ժողովոյ

ԱՆԴԱՄ ԾԵՐԱԿՈՒՅԻ

ՏՕՔ. Մ. Ի.

4(1464-ա) 38 1465
1462-ՅՐ

Մեծապատիւ

Տօք. Վ. Մ. Թորգոմեան էֆէնտի

Ատենայեա Ազգ. Վարչութեան Ուսումնական Խորհրդոյ

Ազգիւ եւ Սիրելի Արհեստակիցս.

Ասորկութեան եւ մանաւանդ մերայնոց,
 Կաթողութեանս ներածին չափ փոքրիկ ծա-
 ւայութիւն մը կատարած ըլլալու նպատա-
 կաւ, 30 ամեայ աշխատութեամբ պատրաս-
 տած, ԱՌԱՋՆՈՐԴ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ա-
 նուն, Բարասն հարրիկներուն առաջինն եղող
 ԱՏԱՄՈՒՆՔ անուն առողջապահական գործիս
 հրատարակութեան համար պէտք եղած պաշ-
 տօնական հրամանագիրը կայսերական կա-
 ռավարութենէն ստանալէ յետոյ, պատուար-
 փան Խորհրդոյդ գնահատման եւս կը ներկա-
 յացնեմ, որ եթէ յարմար եւ օգտակար
 դատուի Ազգային վարժարանաց համար ալ,
 խնդրեմ բարեհաճիք պէտք եղածը տնօրի-
 նել եւ ընդունիլ առթիւս յարգանացս հա-
 ւաստիքը:

Մնամ Ձերդ

Տ. ԻԻԹԻԻՃԵԱՆ

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆ ՀԱՅՈՅ. ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՈՒՍՈՒՄՆ. ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան.

Թիւ 88.

Ազնուաշուք

Տօք. Մանուէլ պէյ Բ. Իւթիւճեան.

Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան Ուսումնական Խորհուրդս, առ որ ներկայացուցած էիք Ձեր «Առաջնորդ Առողջապահութեան» աշխատասիրութիւն, գոհութեամբ տեսաւ թէ՛ այդ գործն թէ՛ բժշկական և թէ՛ լեզուաբանական տեսակէտներով խնամեալ աշխատութիւն մ'է եւ յանձնարարելի ամէն դասակարգի ազգայնոց ընթերցանութեան:

Հետեւաբար առ այս Խորհուրդս իւր խնդ ակցութիւնն յայտնելով, առ Ձերդ Ազնուութիւն եւ փափաքելով օր առաջ ի լոյս ընծայեալ տեսնել այդ օգտաշատ աշխատասիրութիւնն ի պէտս Հայ ժողովրդեան, պատիւ ունի ընդ գրոյս առ Ձեզ վերադարձնել գործոյն ձեռագիրն:

Մնամք խորին յարգանօք

Ի դիմաց Ուսումնական Խորհրդոյ

Ասենադպիր

Ասենապէս

ՊՕՂՈՍ Գ. ՔԵՐԷՍԷՃԵԱՆ

ՏՕՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ Ա. ԹՈՐԳՈՍԵԱՆ

25 Յուլիս 1897. Կ. Պօլիս:

Առողջութիւնը մարդոյն
մեծագոյն հարստութիւնն է :

Առողջ ապրելու եւ միանգամայն հանրական
ու տարափոխիկ հիւանդութիւններէ կարելի ե-
ղածին չափ ազատ մնալու համար, Առողջապա-
հութիւն կոչուած կենսապահիկ գիտութեան ու-
սումն անհրաժեշտ է :

Առողջապահութիւնն իր բնիկ հանգամանք-
ներով երկու գլխաւոր ճիւղերու բաժնուած է ,
ինչպէս .

1 . Առողջապահութիւն ընդհանուր , եւ

2 . Առողջապահութիւն մասնաւոր :

Ա . Ընդհանուր Առողջապահութիւնը կը սորվեցնէ
մարդու մարմինէն դուրս գտնուած ամէն յարա-
բերեալ առարկայից առողջապահութիւնն . ուտե-
լիք , խմելիք , գերեզմանատուն , հիւանդանոց ,
զօրանոց , բանտ , գործարան , դպրոց , եւ այլն .
որք անմիջական յարաբերութիւն ունին մարդու
առողջութեանը հետ :

Բ . Մասնաւոր Առողջապահութիւն , որ կը սորվե-
ցընէ յատկապէս միայն մարդու կազմութեա
վերաբերեալ առողջապահութիւնն :

Ըստ իս այս երկու գլխաւոր ճիւղերէն զատ
եթէ մարդու մարմնոյն գոնէ գլխաւոր անդամոց

առողջապահութիւն մ'ալ յատկացուի, ա'լ աւելի օգտակար կրնայ ըլլալ եւ այն տոեան առողջապահութիւն արդիւնաւոր ծառայութիւն մը մատուցած կ'ըլլան մարդկութեան:

Այս սկզբումը «Առաջնորդ Առողջապահութեան» խորագրով փոքրիկ հատորիկներ հրատարակելով պիտի խօսինք մարդու մարմնոյն գլխաւոր անդամոց առողջապահութեան վրայ. եւ ահա այս առաջին հատորիկը կը նուիրենք Արամայի վերահսկողութեան առողջապահական սոցիալական, որոնց ուսումնաւոր ամէն մարդու, ուր եւ ինչ վիճակէ ալ ըլլայ անհրաժեշտ է:

Մասնաւորապէս ծնողք եւ դաստիարակք այս սոցիալական գործադրութեան աւելի կը պարտին, որք իրենց կոչման բերմամբ, երախտայ եւ մանկիկ մեծցնելու հարկին մէջ են:

Դուք ծնողք, այս տեսութեամբ, յիշելու էք թէ, ձեր սիրասուն զաւակունք, իրենց ձեռքերն ու բազուկները տարածելով կը պաշտպանեն ու կը հոգեն ձեր խնամքներն, որոնցմով միայն պիտի կարենան ակռայի անտանելի ցաւէ, նա մանաւանդ գիշերներն անքուն անցնելէ ազատ մնալ:

Ներկայ առողջապահական գործոյն ընթերցանութեան ու հրահանգիչ ուսուցման համար ձեր զօհած ժամանակին փոխարէն՝ բիւրաւատիկովը որձատրուած պիտի ըլլաք, երբ նոցա քաղցր պիտն ու կորովի առողջութիւնը վայելէք:

Թէպէտ եւ ընտանեկան բժշկին օգտակարութիւնը խիստ մեծ է, բայց առաւել օգտակար է մանկան առաջին տարիներուն մէջ ընտանեկան

առողջապահական օրինաց գործադրութիւնը. զի տղայոց նախնական առողջութեան կախումն ունի նոցա ապագայ քաղաքացիութիւնը:

Յիշեցէ՛ք, երբ հիւանդութիւն մը կամ որեւէ դիպուած կամ վտանգ մը մարդոյն մարմնոյն մէջ անդամը, մասը կամ կողմը հիւանդացնէ, բնութիւնը մերթ ըստ ինքեան եւ մերթ բժշկին խնամոցը միջնորդութեամբ կրնայ միշտ դարմանել. զորօրինակ բորբոքումը կ'անհետանայ, վէրքերը կը գոցուին, թափած մասերն տեղ նորը կը յաջորդէ, կտրած ոսկորները կը փակին ու փտածները կը նորոգին, բայց Արամայի միայն բացառութեամբ նորոգում չեն ընդունիր. այս իրաւամբ տտամուռք, մարդու մարմնոյն միւս ամէն անդամներէն ու մասերէն աւելի ու կրկնակի խնամոց պէտք ունին, որոնցմով միայն կարելի է հիւանդութիւններէ ազատ պահուիլ:

Երբ այս ձեռնարկ որ 30 ամեայ աշխատութեան արդիւնք է, զոր հետզհետէ հրատարակելով Քառասուն հատորներու պիտի յանգի. նոցա հրատարակութեամբ լոյս տեսնելու եւ մեր նմանեացն օգտակար ըլլալու յոյսը կախումն ունի առողջապահասէր ու մարդասէր ազգայնոց օժանդակութեանէն:

Եթէ ձեռնհասութեամբ եկեղեցի, դպրոց, որբանոց կամ հիւանդանոց մը կանգնել չկարողացայ, այն աշխատութեամբ գոնէ մասամբ իւրեք օգտակար լինիմ մերայնոց, որոց պարտիմ իրրեւաղգային անհատ եւ բժիշկ ըստ կարի ծառայել խղճի մտօք, որ այս քանի մը տնէ բաղկացեալ

գիւղերու մէջ անդամ անօգուտ չմնար, բաւ է
որ միայն մի ընթերցող ունենայ: Գիտնալպէտք
է որ առանց առողջապահական օրինաց մանկան
տրուած դաստիարակութիւն, գիտութիւն, ար-
ուեստ ու արհեստ հիմնապէս ապարդիւն կը
մնան, զի՝

Ուր որ առողջութիւն չի, հոն բարեկեցութիւն ալ
չի կայ:

ՏՕԲ. Մ. Բ. ԻԻԹԻՃԱՆ

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Քաջառողջ անձի ատամանց համար սովորու-
թիւն է ըսել, ճարճրիտի պէս ախտներ եւ կեանք
նման ալ չըլլաւ, ունի:

Արդարեւ մարդու բերանն իր առողջ վիճա-
կին նշանակն է. վասն զի անեղծ ակռաներն ի-
րենց փղոսկրեայ սպիտակութեամբն, անհոտ եւ
վարդագոյն լինտերովն ու բարեգեղ շրթունքնե-
րովն կը յայտնեն թէ քաջառողջ է բերանն: Արդ-
ի մի բան, եթէ բերնի բոլոր մասերն անաղարտ
ու առողջ ըլլալով իրենց պաշտօնն ըստ սլառչաճի-
կատարեն, բնական է որ մարսողութիւնն ըստ
օրինի կը լինի եւ սնունդը բնութեան օրինաւոր
միջոցներովն կրնայ հաղորդուիլ մարմնոյն ամբողջ
գործարանացը, տալով նմա կատարեալ առողջ-
ջութիւն:

Ընդհակառակը շրթանց գունատութիւնն, ա-
տամանց սեւութիւնը, լինտերուն անկանոնու-
թիւնն ու անոնցմէ վաղած արիւնն ու թարախն
որք շունչը կը հոտեցնեն, ասոնց ամէնքն ալ բա-
ւական հեռուէն իսկ կը ծանուցանեն, թէ անձը
վատառողջ, կազմաւածքը հիւանդ, արիւնը նուազ
ու անզօր է:

Բերնի մասանց սյո հակաբնական հանդամանք

յայտարար նշաններ են ներքին հիւանդութեան մը. զորօրինակ, խոզախտութեան, ծիւր-ախտի, մանաւանդ ֆաղդեական ախտի եւ առ հասարակ որկորի, աղեաց եւ այլն հիւանդութեան:

Մեր ըսածը գիտնականապէս կը հաստատէ, «Շատուիք», դարուս ամէնէն նշանաւոր անգլիացի առողջաբանն, իր սա անմուանալի առածովը:

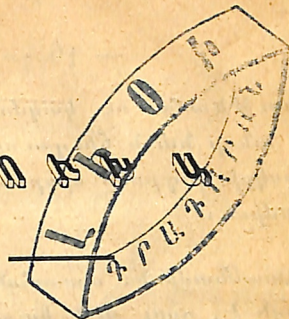
Մարդուս բերանն իր մարմնոյն բանալին է:

Առողջապահական այս նշանաւոր առածը կը հաղորդեմ մեր ընթերցողաց որ ամէն ժամանակ ուշադիր ըլլան բերնի մաքրութեան:

Ուրեմն սկսինք մեր գործը:

9 1 0 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65 70 75 80 85 90 95 100

ԿԱԶՄԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԱՏԱՄԱՆՑ

Մարդուս ականներն իր մարմնոյն մէջ գրունուած 206 այլեւայլ ձեւով ու մեծութեամբ ոսկորներու նման են, որք միայն իրենց արմատով ոսկրային կազմութիւնն ունին, բայց ի ներքուստ կակուղ եւ արտաքուստ կարծր մարմիններ են:

Ատամուք երկու մասերէ բաղկացեալ են, ինչպէս լինտէն դուրս աեսանելի մասէն, որ կը կոչուի պսակ կամ գագաթ, եւ ծամելեաց փոսին կամ կապիճին մէջ պահուած անաեսանելի մասէն՝ որ կը կոչուի աբաթ:

Ատամանց արմատը պսակէն զատող շրջանակն ալ վիշ կը կոչուի:

Ատամուք չպարտաւոր իւր ժամանակէն, ինչպէս:

1. Փրփրէ.
2. Արաճաւորէ.
3. Արաճալիւրդաւորէ եւ
4. Շաղախէ:

Ա. Փլոսկրն, որ լինտերէն դուր կիսուածով շրջապատեալ է, ատամանց մեծ մասը կը կազմէ:

28 1465

4 1462-60

բաղադրութեամբ ու կազմութեամբ կը նմանի ոսկորի. անոր նման ճիւղաւոր խողովակներ ունի. փղոսկրի կեղրոնը պարապ է ուր կը լեցուի ատամնամբսն :

Բ. Ատամնամբսն. ատամանց ներքին ու կակուղ մասն է, որոյ մէջ կը պատասպարին ատամունքը սնուցանող շնէրակք, երակք ու նոցա զգայութիւն տուող ջիւղերն :

Գ. Ատամնակիտուածն. ատամանց պսակն արտաքուստ պատող ամէնակարծր նիւթն է. որով ատամունքը կը պաշտպանեն զիրենք մաշեցնող ու քլասող ամէն տեսակ կարծր մարմնոց դէմ :

Դ. Շաղալոն ալ ոսկրային նիւթ մ'է, որ կը ծեփէ ատամանց արմատներն ու զանոնք ծնոտից կապիճներուն մէջ կը հաստատէ :

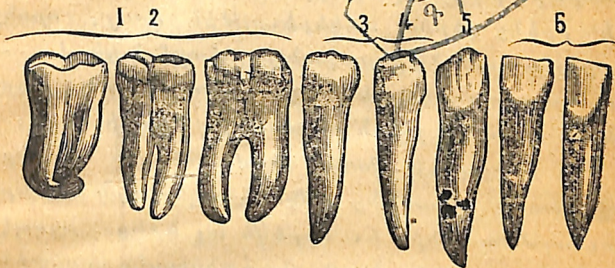
Մարդուս ատամանց թիւն է (32) երեսուն եւ երկու :

32 ատամանց 16 ը, վերին ծնոտին եւ միւս 16 ն ալ ստորին ծնոտին վրայ պինտ կերպով շարուած են, երկու ծնոտից աջ ու ձախ կողման վրայ 8 ական հատ : Մէն մի ատամունք, ոսկորեայ բարակ միջացանկով մէկմէկէ զատուած ու մէն մի ատամնակապիճի մէջ հաստատուած է : Նրբ ակռաները թափին, սոյն ատամնակապիճք նախ կը օլլաինան, եւ յետոյ բոլորովին կը փրճանան :

Ատամունք երեք տեսակ են :

Մանրէն Ժ.Յ.

Մանրէն Ժ.Կ.Յ. Կրծիչ. Զարիչ.

Ա. Առաջին տեսակի ատամանց թիւն է 8. կը կոչուին հարիչ (հերձատամունք) եւ են սեպաձեւ, տափարակ, սրածայր, գաղաթներով պարզ կոնաձեւ եւ միշտ մի արմատ. ասոնց չորսը վերին եւ չորսն ալ ստորին ծնոտի ատամնային աղեղոց առաջակողման մասերուն մէջ շարուած են :

Բ. Երկրորդ տեսակէ եղող ատամանց թիւն է չորս. կը կոչուին կարիչ (ժանիք, խածատող, չընտատունք), առաջիններէն աւելի երկար ու հաստ են. արմատին կոնաձեւ ու գաղաթին աւելի սուր է. ասոնք ալ մի արմատ եւ շարուած են 8 հատիչներու իւրաքանչիւր կողման կից, շարունակութեամբ դէպ յետ կոյս, մէկ հատն աջ եւ միւսը ձախ կողմն :

Գ. Երրորդ տեսակի պատկանողներն ալ կը կոչուին մանրէն. սոքա եւ երկու տեսակ են :

1. Մանրէն Ժ.Կ.Յ., որք կը կոչուին նաեւ փոքր

կամ կեղծ աղօրիք կամ լեռնատամուք 8 հատ են. ուրա առաջին երկու տեսակներէն աւելի ստուար, միարմատ եւ կոնածեւ են. պտակներին տափարակ ըլլալով, խորթ ու բոթաթու թիւններ ու կտրիչ ատամանց իւրաքանչիւր կողման կից եւ շարունակաբար դէպ յետ կոյս շարուած են, չորսը վերին եւ միւս չորսն ալ ստորին ծնոտի վրայ:

Չ. Առնէլ Ժ. խոշոր կամ ճշմարիտ աղօրիք, 12 հատ եւ ատամանց ամէնէն խոշորներն են. երկու արմատ ունին եւ երբեմն ալ երեք. սյուպէս կու արմատ ունին եւ երբեմն ալ երեք. սյուպէս բաժանեալ արմատներն ընդ հանրապէս ուղիղ են, բայց երբեմն ալ ճիւղերէն մին կիտի նման կորած բայց երբեմն ալ ճիւղերէն մին կիտի նման կորած ըլլալուն մեծ դժուարութիւն կը պատճառէ կաթիլէն հանելու: Ստանց պտակաց խորթ ու բոթաթու թուիւնները փոքր աղօրիքին խորթ ու բոթաթու թիւններէն աւելի են. ստանք շարուած են 6 տական հատ մէն մի ծնոտի վրայ ու ատամանց շարքին ամէնէն վերջինն են, այսինքն փոքր կամ կեղծ աղօրիքներուն շարունակութեամբ, նշիկին կամ նշագեղձին ու կոկորդին մօտադոյնը:

Մարդու ախտները կը բուսնին ընդ հանրապէս ձեւէն 6 ամիս ետքն (1) եւ կը լրանան մինչեւ 23 տարեկան եղած տեսն, հետեւեալ եղանակաւ:

Ա. Մանու կը 6 կամ 7 ամսուան եղած տեսն,

1. Բայց ակռներով ձեռն նորոթններ ալ տեսնուած են, ինչպէս աշխարհոյակն թիէր, նախագահ Գաղիոյ Հանրապետութեան և մեծ պատմաբանն, ակադով ձեռն է:

նախ կը ծնին վարի ծնոտին երկու միջին հատիչներն:

Բ. 6րդ. ամիսէն 10րդ. ամիսը վերին ծնոտի չորս հատիչները կը բուսնին. մինչեւ այն տեսն մանուկը կուենայ 6 ատամուք:

Գ. Մանուկը մէկ տարեկան եղած տեսն, ատամանց թիւը կըլլայ 12. ինչպէս՝

Չորս հատիչ վերին ծնոտին վրայ.

Չորս հատիչ ստորին ծնոտի վրայ.

Չորս առաջին կամ փոքր մանրիչ (կեղծ աղօրիք) երկու ծնոտից վրայ:

Դ. Մանուկը մէկ ու կէս տարեկան եղած տեսն, ատամանց թիւը կըլլայ 16, ինչպէս՝

Չորս հատիչ վերին ծնոտի վրայ.

Չորս հատիչ ստորին ծնոտի վրայ.

Չորս փոքր մանրիչ ստորին ծնոտի վրայ.

Չորս կտրիչ երկու ծնոտից վրայ:

Ե. Քսաներորդ ամիսէն սկսեալ մինչեւ երկու տարեկան եղած տեսն չորս աղօրիք կը բուսնին, որով ատամանց թիւը կըլլայ քսան եւ կը լրանայ նախնական կամ առաջին ատամնաբուսութիւնն:

Այս 20 ատամուքն առ առաւել մինչեւ երկու տարի ու կէս ժամանակամիջոցի մէջ կը բուսնին. սակայն բնութեան նախասահմանեալ օրէնքով այսինքն մանկան եօթներորդ տարին մտնելու տեսն անպատճառ թափելուն առթիւ կը կոչուն ժամանակաւոր, նախնական կամ կաթի ատամուք:

Այս 20 կաթի ատամուքն, մանկան 7 րդ. տարիէն սկսեալ թափուելով եւ անոնց տեղն երկրորդ անգամ բուսածներն, որք առաջին 20 ին

նման փոփոխելի չեն, կը կոչուին *դեպի*, որք թուով 32 են. ինչպէս որ արդէն ըսինք:

Այսպէս մարդ իր գոյութեան մէջ երկու անգամ ակռայ կը հանէ:

Ինչ կարգաւ որ կը բուսնին ատամունք նոյն կարգաւ ալ կը թափին. ինչպէս, նախ վերին ծնոտի երկու միջին հատիչք. յետոյ դարձեալ նոյն ծնոտի երկու մեծերն եւ յաջորդաբար միւս մնացածներն:

Երբ կաթի ատամունք կը թափին, տեւողականք կ'սկսին հետեւեալ կարգաւ:

1. Աթերորդ տարիէն մինչեւ իններորդ տարին կը բուսնին հատիչք:

2. Տասներորդ տարին կտրիչք:

3. Տասնեւմէկերորդ տարին փոքր մանրիչք:

4. Տասնեւութերորդ տարիէն մինչեւ 25 ըրդ տարին վերջապէս կը բուսնին խոշոր մանրիչք:

Այս պահուս կը լրանայ ահա ատամնաբուսութեան կազմախօսական երկրորդ գործողութիւնն: Այս պատճառաւ է որ ամէնէն վերջը կամ ուշ բուսնող ակռաները կը կոչուին նաեւ *խաւս-խաւս արածուի*, որոնք մարդու մինչեւ 20 ամեայ տարիքին չհասած չեն բուսնիր: Պէտք է գիտնալ նաեւ թէ, երբ իմաստութեան ատամունք բուսնին, ապացոյց են թէ մարդու կմախքի, այսինքն մամուլն ամբողջ ոսկորներուն կազմութիւնը կատարելագործեալ է: Իմաստութեան ատամունք, որք ըստ օրինի պէտք է բուսնի մանկան 18 ըրդ. տարիքին հասած միջոցին, բայց շատ անգամ 16 էն մինչեւ 30, երբեմն 50 և 76 ըրդ. տա-

րեկան հասակին մէջ բուսնելու օրինակներք տեսնուած է:

Նոյնպէս ալ երբեմն վերին ծնոտի փոքր հատիչները բնաւ չեն բուսնիր. այս բանը միւս ատամանց վրայ բնաւ տեսնուած չէ, թէպէտ և կըրնան ուշանալ, բայց անպատճառ կը բուսնին, այսինքն վերին ծնոտի կտրիչք երբեմն 10 տարի ուշ կը բուսնին:

Պէտք է գիտնալ թէ, երբեմն ալ մէկ քանի տեւողական ատամունք, կաթի ատամունք չթափելէն առաջ կը բուսնին. ինչպէս են վերին և ստորին երկու ծնոտից ամէն մէկ կողման վեցերորդ տարիին մէջ բուսած չորս ատամունք:

Շատեր զանոնք իբրեւ կաթի ատամունք նկատելով ու անխնամ թողլով շատ անգամ կը կորսնցնեն:

Կաթի ատամունք տեւողական ակռաներէն աւելի փոքր, բայց արմատին տեւողականներէն աւելի խոշոր և աւելի երկայն են:

Կաթի ատամանց ոսկրանալը մանկան մօրը յղութենէն չորս ամիս յետոյ կսկսի արգանդին մէջ, այնպէս որ մանուկը ծնած օրը ժամանակաւոր հատիչներու պսակներն ամբողջովին, իսկ ժամանակաւոր հատիչ ատամանց երկու երրորդ մասն և մանրիչներուն ալ կէսն ոսկրացած են: Բայց մանուկը մէկ տարեկան ըլլալէն յետոյ ատամանց պսակներն ոսկրանալ կսկսին որ կը շարունակէ մինչեւ չափահասութեան տարիքը: Բուսնելու ատեն միանգամայն տեւողական ատամանց

պսակները կսկսին իրենց արմատներուն մէջ յօ-
րինուիլ:

Մոյն նորատամանց պսակներն ոսկրանալով հետ
զհետէ իրենց ձեւն ու մեծութիւնը կը ստանան.
կաթի տաամուռնք նուազ առ նուազ հալելով կը
փճանան, և վերջապէս միայն իրենց պսակները
մնալով կսկսին երեքալ ու թափիլ այն կարգաւ
որով կը բուսնին:

Մանուկը հինգերորդ ամսուն մէջ մտած ա-
տեն, ակռաները ծածկող լինտերու մասը կ'սկսի
ուժգին կերպով սեղմուիլ, որնոր օրքստ օրէ բա-
րակնալով վերջապէս կը պայթի և ահա այն ա-
տեն ակռան դուրս կը ցցուի:

Ակռաներուն դուրս ցցուիլն ընդհանրապէս
բնականէ սահմանեալ կարգաւ կը կատարի.
այսու ամենայնիւ շատ խտտորմունքներ ալ կը
պատահի, ինչպէս նախ ստորին ծնոտի ատա-
մունք կը բուսնին. բայց հակառակն ալ կը պա-
տահի:

Իրրեւ ընդհանուր կանոն՝ ատամունք զոյգ կը
բուսնին. բայց հակառակն ալ կըլլայ:

Ակռաները բուսնելէն յետոյ ոչ իրենց ձեւին
և ոչ իրենց մեծութեանը մէջ կը փոխուին, մի-
այն թէ բուսնելու ատեն, եթէ փոքր ինչ կա-
կուղ են տարուէ տարի կը պնդանան:

Նթէ ատամանց բուսնիլն ուշանայ, այն ատեն
ընդհանրապէս իրարու ետեւէ կը բուսնին, սովո-
րական ժամանակէն աւելի շուտ և շատ ագամ
չորսը, վեցն ու մինչեւ ութը մէկէն:

Այս կերպ պատահած ատեն, ատամնաբու-

սութիւնն, ոչ միայն խիստ քիչ ցաւ կուտայ, այլ
եւ ատամունք, աւելի բնորոշ, առողջ ըլլալով, ա'ւ
աւելի դիմացկուն կ'ըլլան եւ դիւրին կը բուսնին:
Միայն թէ երբ տղան չափազանց նիհար, ողնա-
թեքութեան, խօզախտութեան նման հիւանդու-
թեանց ենթակայ ըլլայ, այն ատեն ատամունք
ուչ բուսնելէ զատ ոսկրափտութեամբ աւելի շուտ
կը թափին:

Մարդու ակռաները բերնին մէջ, այնպիսի
եղանակաւ չարուած են, որ վերինը վարի ծնոտէն
աւելի մեծ կամար մը յօրինելով, բերանը գոց-
ուած ատեն վերին ատամունք ստորին ծնոտի ա-
տամանց վրայ թեթեւ պատշգամ մը կը յօ-
րինեն:

Ատամունք չէ թէ մէկ մէկի կը պատասխանեն
այլ մէն մի ակռայի դէմ երկու ակռայ կը գըտ-
նուին. այսպիսի շարք մը խիստ կարեւոր է, զի
եթէ մին թափի անոր դէմը գտնուող ակռան
բոլորովին անօգուտ և անգործ չմնար:

Ատամունք ընդհանրապէս ուղիւ գծի վրայ
կը բուսնին, բայց երբեմն դէպի առաջ, ետեւ,
աջ կամ ձախ կողմը կը ծռին, որք ոչ միայն
դիմաց գեղեցկութիւնը կը խանգարեն, այլ
ծամելու գործողութիւնն ալ կը դժուարա-
ցընեն:

Մարդու ակռաներն ամբողջովին կարծր չըլ-
լալով ներքին մասը մոտ է, նոր կը գտնուին
ծնոտին մէջ մի ատամնակապիճի ու ատամանց
արմատներուն կեդրոնն ամէնափոքր ծակեր,
ուսկից ակռաները անուցանող արեան չնչերակ-

ներ և նոցա զգայութիւն տուող ջիւեր ներս մըտնելով կը պատասպարին :

Ատամանց այս ներքին կակուղ և և խիստ զգայուն մասն երբ ետեւէ աւելի սեղմուի և կամ տաքութեան ու պաղութեան ատրիճանի մեծ փոփոխութեանց ենթակայ ըլլայ, ակուան ցաւիլ կ'սկսի :

Ատամանց այս մասն երբ վտանգի, այն ատեն ակուայն իր զգայութիւնը կը կորսնցնէ և կ'սկըսի սենալ :

Ակուաներուն կեանք տուող գլխաւոր ջիւն որ ուղղակի ուղեղէն կը ծնի, մ'որդուս կազմուածքին մէջ գտնուող ջիւերուն ամէնէն մեծն է :

Այս ջիւին երկրորդ և երրորդ ճիւղն է որ մէն մի ակուայի արմատին մի ամէնանուրբ ջիւ մը կուղարկէ : Այս պատճառաւ է որ ակուայի ցաւ ունեցողներն ուղղակի կերպով այսինքն առանց աչքի, ականջի եւն . հիւանդութիւն ունենալու աչք, ականջք և ուրիշ հեռաւոր անդամներ կրնան ցաւիլ : Ատով պէտք չէ մոռնալ թէ շատ անգամ աչքի, երեսի, ականջի ցաւեր ակուային հիւանդութիւններէն յառաջ կրնան գալ . ուստի եթէ բժիշկը հիւանդին բերանը բանալ տալով ատամանց վիճակը չքննէ, անօրինաժ դարմաններն անօգուտ կը մնան . հիւանդութեան կամ ցաւին պատճառը չգիտցուած մնալուն համար :

Այս ջիւ ցաւակցութեան ջղային դրութեան հետ խիստ յարաբերութիւն ունենալով, ատամնաբուսութեան ատեն, երբ չափազանց գրգռի, սղայք ջղային ցնցման, կարկամութեան եւայլն հիւանդութեանց ենթակայ կ'ըլլան :

ԳԼՈՒԽ Բ .

ԲՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԱՏԱՄԱՆՑ

Մարդուս՝ անսակաւ երեք եւ թուով եռասուն երկու ակուաներն երեք գլխաւոր պաշտօններ ունին, ինչպէս՝

Առաջին . Մարդուս դէմքին վայելչութիւն կուտան :

Արդարեւ եթէ դեռ ոչ ծերացեալի մը կամ երիտասարդի մը ատամունք թափին, բերանը տափակնալով, դէմքը կը տգեղնայ :

Երկրորդ : 32 ատամունք մարդուս դէմքին կարեւոր շնորհք մ'ըլլալով հանդերձ, միանգամայն բերնին մէջ գտնուող գեղձերէ իբրեւ ջուր արտադրեալ լորձին միջոցաւ, կերակուրները կապուղ խմորի վերածուելով, ոչ միայն զանոնք դիւրաւ կ'լանելի, այլ միանգամայն դիւրամարսելի ընելու կը ծառայեն :

Երրորդ . Գիրերն ու բառերն յստակ հնչեւ կուտան : Ասոր համար է որ, հատիչ ակուաներ չունեցողները չեն կարող յստակ խօսիլ եւ հընչել :

Հարէլ արամանց պաշտօնն է կերածնիս կտրել,

ինչպէս վերին եւ ստորին հասիչք իրարու վրայ
գալով մկրտարի նման կը կտրեն :

Կարելի արահայտ պաշտօնն է սնունդներն եւ
մասնաւորապէս միսը կրծել (1) (բզբտել) :

Մանրէլ արահայտ, ծամողութեան բուն գործիքներն են . ասոնց իրարու վրայ ունեցած շարժումը քաղցքի քարերու շարժման կը նմանի , որով կը մանրին սնունդներն եւ այս մանրողութեան պատճառաւ , աղօրիք ալ կը կոչուին :

Բայց այս բնական եւ խիստ իրաւացի պատճառներով , այսինքն ուտելիքը կտրել , կրծել , մանրել ու լորձով զանի կակուղ խմորի վերածելով դիւրաւ կլանելի յօրինողն ամէնահրաժեշտ , անխախտ օրէնք եւ կարեւորագոյն բնախօսական պաշտօն մ'է :

Այս բնական ճշմարտութիւնն ապացուցանելու համար մեր բժշկական 30 ամեայ փորձառութեամբ կ'ըսենք , թէ անոնք , որոնց ատամներ , որ եւ է հիւանդութեամբ , արկածիւ կամ ծերութեամբ խախտ , կորած , կտրած եւ կամ լիւրձ են , կերածնին դժուար , ոչ եւ երբեմն ալ բնաւին մարսել չկարենալնուն համար , ենթակայ են՝

1. Դժուարամարսութեան

2. Որկորի (ստամոքս) տկարութեան

3. Աղետաց չառ մը հիւանդութեանց , եւ հետեւաբար ոչ միայն ցաւով եւ հեծութեամբ կապրին , այլ շարունակ թերի սնունդ առած ըլլալնուն առթիւ ալ , արեան նուազութեան տխուր հետեւանքով յաճախ կ'ըլլան վաղամեռիկ :

(1) Մսակերաց եւ մանաւանդ շուններու եւ շնագղետաց այս ակունքներն իրենց սննդեան համար խիստ զօրաւոր ըլլալնուն , շնատամներ եւ կը կոչուին :

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ ԱՏԱՄԱՆՑ

Ատամուռնք ոչ միայն մարդուս դէմքին լոկ վայելչութեան, այլ միանգամայն արտասանութեան եւ մանաւանդ մարսողութեան անհրաժեշտ գործիք ըլլալով, մեծ խնամոց ու առողջապահական ամէն զգուշութեանց կարօտ են:

Ուստի անոնք որ առողջ ապրիլ կ'ուզեն (գիտենք թէ ամէն ոք կ'ուզէ, բայց կարի սակաւք ողջպահիկ օրինաց համաձայն կ'ապրին) պարտին ուշի ուշով ուսանիլ հետեւեալներն եւ զանոնք անթերի գործածել:

1. Կերածը դիւրաւ մարսել. հետեւաբար՝

2. Մարսողութեան պաշտօնը չխանգարել, եւ այնու՝

3. Որկորի ու աղեաց հիւանդութեանց ըստ կարեւոյն քիչ ենթարկիլ:

4. Մարմնոյ նիհարացուցիչ պատճառներէն զգուշանալ:

5. Ժամանակէն առաջ ծերացնող զեղծումներէն հեռի կենալ:

6. Արեան կորովը չպակսեցնել:

7. Յաւով եւ հեծութեամբ չտառապիլ:

8. Շարունակ իւթկող ատամանց անհանդուրժելի ցաւերու ենթակայ չըլլալ:

9. Այսպէս միշտ շնորհալի եւ վայելուչ կերպարանք ունենալ եւ

10. Խօսք կամ ընթերցումն յստակ արտասանել:

Ահա բոլոր ասոնք միմիայն ակռաներն առողջ պահելով կրնան ըլլալ:

Ատամուռնք առողջ պահել ըսելով, չէ թէ իբրեւ զարդարանք զանոնք ճերմակ պահել, այլեւ մեր առողջութեան այնչափ մեծ նպաստ մատուցանող սոյն գեղեցիկ գործիքները փտութեամբ փճացող ամէն տեսակ պատճառներէ զգուշանալը հասկնալու է:

Պէտք չէ մոռնալ թէ մարդուս առողջութիւնն անվտանգ պահելու, կերածը դիւրաւ մարսել կարող ըլլալու, որկորի, աղեաց բազում հիւանդութեանց ենթակայ չըլլալու համար, կերածը լաւ մարսուիլ է, լաւ ծամել կարող ըլլալու համար, առողջ ախտներ աւելնալու է:

Միշտ առողջ ակռայի տէր ըլլալու համար, աղայութենէ սկսեալ ցկեանս զանոնք մաքուր պահելը հանապազօրեայ սովորութիւն կամ ունակութիւն ընելու է:

1. Ընկող, կաղին, փխտակ կամ որեւէ կարծր եւ ոսկորուտ բան ակռաներով չկոտրել:

2. Կար կարելու եւ ուրիշ առթիւ դերձանի թել կամ այսպիսի ինչ ակռայով չկտրել:

3. Թոյն պարունակող ամէն տեսակ ոգելից ըմպելիք եւ օղի բնաւ չգործածել:

4. Գարսողութիւնը խանգարող կամ դժուարացնող ուտելիքներէ ու խմելիքներէ զգուշանալ:

5. Որոշեալ ժամանակով կանուխ պառկիլ եւ կանուխ ելլել:

6. Որեւէ եղանակի մէջ գիշերուան ցուրտ օդին դուրս չի մնալ եւ խոնաւութենէ զգուշանալ:

7. Ուղեղը միօրինակ ու չափազանց աշխատութեամբ չյոգնեցնել:

8. Ոտքերը միշտ տաք եւ գլուխը զով պահել:

9. Ակռանքը մաքուր եւ ճերմակ պահելու նպատակով, թէ օտար երկիրներէ եկած եւ թէ երկրին մէջ հաշակաւոր անուններով ու 'տիտղոսներով, գոյնզգոյն շիշերով, գեղեցիկ տուփերով, սակեզօծ թուղթերով զարդարուած, պատրաստ եւ մանաւանդ ամէն խեղճ լրագրաց մէջ մեծ գովեստներով հաշակուած որեւէ ջուր, իւղ եւ մանաւանդ փոշի բնաւ չգործածել, որովհետեւ ասոնց ամէնքն ալ կապարէ, պէղծութեւ եւ մանաւանդ վնդեղեւ եւ փրփրէ բաղադրեալ խիստ սոսկալի թոյներ կը պարունակեն:

10. Եթէ ակռայ մը ցաւիւր սկսի, անմիջապէս բժշկին դիմելու է, վստնդի նա միայն կարող է գտնել եւ յայտնել ցաւին պատճառը, այսինքն որկորի կամ կազմուածքի վերաբերեալ, ջերմի կամ ջղային տկարութեան անուղղակի պատճառով յառաջ կուգայ ցաւն եւ կամ ուղղակի նոյն ինքն ատամնական խօթութենէ պատճառած է. բժիշկն այս տարբերութիւնն արհեստէ ճանաչե-

լով կարող է պէտք եղած դեղերը տալ կամ ի հարկին վստահելի ատամնարուժի մը խաւրել ի դարման:

11. Նոյնպէս ամէն անոնք, որոնց ակռաներն արդէն սեւցած, փաած, կոտրած կամ թափած են, եթէ կուզեն որ ատամանց մնացեալ մասին առողջութիւնը բոլորովին չկորսնցնեն, պարտին անմարտողութենէ, մարտողութեան խանգարումէ, որկորի, աղեաց հիւանդութիւններէ զգուշանալ:

Ահա այս տեսութեամբ անհրաժեշտ է միշտ ի հարկին դիմել հմուտ եւ խզճամիտ ատամնարուժի մը, որ կարող է արհեստական ակռայներ զետեղել պակաս կամ քիչստուած ակռաներու տեղ, վստահ ըլլալով որ արդի ատամնարուժութեան ողջպահիկ արհեստն յաջողած է բնական ատամանց թերին ըստ կարի ընուլ:

Ներառեալութիւն

Ով որ ակռաները մաքուր եւ անաղարտ պահել կը փափաքի, պէտք է վերոյիշեալ առողջապահական պատուէրները չմոռնալով ըստ այնմ կանոնաւոր իր կեանքը, մանաւանդ հետեւեալ երկու ողջպահիկ եւ ձրի դարմաններն ամէն օր, առանց զանցառութեան եւ տղայ հասակէն սկսեալ շարունակէ գործադրել:

Առաջին: Որ եւ է բան ուտելէ յետոյ հաւու-
փետուրէ յօրինեալ կամ փայտեայ եւ միայն փայ-
տեայ շիւղերով ակռաներուն մէջտեղերը մնա-
ցած կերակրոց ամէնէն մանր փոքրուքն ամե-
նայն զգուշութեամբ հանել (ըստ Տօք. Թորգոմ-
եանի բնաւ բան մը չգործածել նախապատիւ է):

Երկրորդ: Ամէն առաւօտ ելլելէ, ամէն երե-
կոյ պառկելէ, ծխելէ (եթէ դժբախտաբար սո-
վոր էք) որ եւ է բան ուտելէ եւ խմելէ յետոյ,
կակուղ վրձինով կամ մատով, մաքուր եւ պաղ
ջրով բերանը լուանալու է. ուրիշ որ եւ է հե-
ղուկ, ինչպէս որ քիչ մը վերն ըսինք, այլեւայլ
բաղադրական ջուր, իւղ կամ արդուզարդից փո-
շինք բնաւ չգործածել. զի միշտ փնտաղար են.
այլ մաքուր ջուր եւ միմիայն պարզ, բնական
ջուր գործածելն անհրաժեշտ պայմանն է:

Ձէ մաքանիւնն առողջութեան հիմն է:

ՅԱԻՇԵԼՈՒԹ

ԱՌ

ՄՆՈՂՍ ԵՒ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՍ

Կաթի ատամունք առժամանակեայ անդամ-
ներ են, այսինքն սահմանաւոր միջոցի մը հա-
մար յատկացեալ. իսկ միայուն ատամունք մին-
չեւ ցիկանս կոչուած են տեւել. ասոր համար է
որ առաջիններն՝ երկրորդներէն աւելի պակաս
դիմացկուն եւ աւելի ենթակայ են թափելու,
ինչպէս ատամնամիսերն ալ աւելի մեծ եւ աւելի
գլխայուն են:

Այս պատճառաւ կաթի ատամունք միայուն
ակռաներէն աւելի մեծ խնամոց կը կարօտին:

Տղայք ընդհանրապէս բոլորովին անխնամ են
իրենց ատամանց. ուստի ծնողք եւ դաստիա-
րակք եւ մասնաւորապէս մայր մը պարտի խնա-
մել տղայոց ատամունքն եւ նոցա փափուկ տա-
րիքէն սկսեալ ակռաները մաքուր պահել սով-
րեցնել. համոզել զանոնք, թէ երեսն ու ձեռքը
լուանալու նման ակռաներն ալ լուանալն անհրա-
ժեշտ ու օգտակար է միշտ մարմնոյ ընդհանուր
առողջութեան:

Տարին երկու անգամ կանոնաւորապէս տղա-
յոց ակռաներն ատամնաբուծի մը քննել տալու է:

Տղայ մը վեց տարեկան եղածին պէս, մայր մը

օրէնք ընելու է ժամանակ առ ժամանակ տղուն բերանը քննելով տաճարանց թիւը ճշգրէլ:

Տղայոց տաճարները առողջ ու անվնաս պահելու համար, պէտք է զգուշացնել զանոնք, որք կերակուրի ատեն ջուր չխմեն, բայց կերակուրէ առաջ եւ յետոյ ուղածնուն չափ խմեն հոգ չէ: Կերածնին միայն լորձունքով թրջել սովորելու են, զոր բնութիւնն առատօրէն շնորհած է. եթէ այսպէս ընել սովորին, կերակուրնին աւելի երկար կը տեւէ, սրով կերածնին աւելի չափ եւ լաւ ծամած կ'ըլլան, որ խիստ օգտակար է մարմնոյն ընդհանուր առողջութեան:

Ատաճանք ամէնէն աւելի արշալուռի մօտ կը փնտրեն, ցորեկ ատեն բերնի ու ծնոտի շարունակ շարժումն ու պտակելու ատեն բերանը պարզ պաղ ջրով ցողուելու սովորութիւնն ամէնէն զօրաւոր եւ ընտիր նախազգուշական միջոցներ են. եթէ երեկոյն բերաննին չլուանան, կերակրոց փոսորտքը միջատամները մնալով փտութիւն առաջ կը բերեն եւ տաճարանց փնտ կուտան: Ահա ասոր առջեւն ունելու համար պտակելու ատեն տղայոց բերանը ցողուել առէ ու ցուցամատնին ջրով թրջելէ յետոյ փոշիացեալ կաւիճի մէջ թաթխելով անոնց ստորին վարի մանրիչներու միջատամները ծեփելու է:

Մնողք պարտին տղայքը վարժեցնել փոխանակ բերնի, քթի շնչել:

Հիւանդութեանց ատեն, մանաւանդ թոքատալ, ժանտախտ, ցախցաւ, ցնցլատալ, խեղձալատալ, ծաղիկ, կարմրախտ, կեղծմաշկ

ԳԼՈՒԽ Զ.

ԱՐՇԵՍՏԱԿԱՆ ԱՏԱՄՈՒՆՔ

Երեւել ցարդ խօսեցանք մարդուս բնական տաճարանց վրայ. բայց մարդոց ապրելու եղանակէն, բնական տաճարանց ժամանակէն առաջ թափելով, արհեստական տաճարանց գործածութիւնն ալ ստիպողական եւ ընդհանրական ըլլալով հարկ է այս մասին ալ պէտք եղածը սովորիլ:

Նախ եւ առաջ ըսենք թէ ինչ պաշտօն որ ունին բնական ակռաները նոյնն ունին նաեւ արհեստականք. անոնք որ դժբախտաբար զուրկ են բնական ակռաներէ, կերածնին դիւրաւ մարսելու եւ մարսողական պաշտօնի խանգարումէ, որկորի եւ աղեաց բաշտման տեսակ հիւանդութիւններէ ազատ մնալու համար, ամէն զոհողութիւն ի գործ դնելով անպատճառ արհեստական ակռայ գործածելու են:

Չմոռնալով միշտ յիշելու է թէ, այժմեան մանաւանդ մայրաքաղաքացի ժողովրդեան ընդհանրապէս դժուարամարտութեան, սրկորի եւ աղեաց հիւանդութեանց պատճառներուն ամէնէն գլխաւորներէն մին է առ ի չգոյց բնական եւ արհեստական տաճարանց, կերակրոց պէտք եղածին չափ չէլ, ասի բժշկական վիճակագրութեամբ իրրեւ

Թուարանական ճշմարտութիւն հաստատեալ է :
Երկրորդ .

Ինչպէս որ ամէն զգուշութիւն ի գործ դնելու է , բնական ակումները միշտ մաքուր , ճերմակ եւ անհոտ պահելու , նոյնպէս ալ արհեստական ակումներն նոյն վիճակին մէջ պահելու ամէն զգուշութեանց կարօտ եւ արժանի են :

Արհեստական ատամունք եւս բնաւ , որ է է հոգ ունենալու չեն , մանաւանդ որ արհեստական ակումները թէ շինելու եւ թէ տեղաւորելու համար գործածուած ամէն տեսակ նիւթեր ըստ ինքեան եւ բնականաբար անհոտ են :

Ուստի երբ արհեստական ակումներ գործածողի մը բերանն , այսինքն ակումները գարշահոտութիւն , նշան եւ ապացոյց է նոցա անմաքուր պահուելուն կամ արհեստական ատամանց շուրջը գտնուող լինտերու , որկորի եւ աղեաց հիւանդութեանը :

Ուստի եթէ լինտերն , որկոր եւ աղիք առողջ ըլլալով բերնի գարշահոտութիւնը միմիայն արհեստական ակումներէ ծնունդ կ'առնեն , նոցա մաքրութեան վերաբերեալ զգուշութեանց դիմելու է :

Արհեստական ակումները միշտ մաքուր պահելու եւ որ եւ է գարշահոտութեան ենթակայ ընելու չէ , այլ առտու եւ երեկոյ բնական ատամանց համար գործածուած , բայց քիչ մ'ալ աւելի ոլինտ եւ հաստատ , ամուր մազերով շինուած վրձինով մը չփակու է . բնական ակումներու համար յանձնարարեալ ակումայի փոշիով մը :

Իսկ հետեւեալ ջուրն ալ պէտք է գործածել արհեստական ակումները լուալու համար . ինչպէս .

Սալիսիքի թթու

մէկ տրամ

Քափուր

մէկ տրամ

Իննըսուն ասալիճանի ալքօլ

երեք տրամ

Ջուր

հարիւր տրամ :

Այս բաղադրութենէն մէկ ապուրի դըդալ յիսուն տրամ ջրոյ մէջ խառնելով 10—15 վայրկեանի չափ , արհեստական ակումները մէջը դնելու է եւ յետոյ բարակ լաթով մը չորցնելով բերանը տեղաւորելու է :

~~~~~

ԿԱՆՈՒՅՈՒՄ

Ատամանց առողջապահութեան վերաբերեալ օրինաց գործադրութեամբ, ատամունք եւ լինտք միշտ առողջ մնալուն ապահով ըլլալով հանդերձ կը խրատենք՝

Առաջին:

Օտար քաղաքներէ եկած զանազան փոշիներու գործածութենէն զդուշանալ եւ առանց բժշկի խորհրդոյ որեւէ ակռայի փոշի ջուր եւայլն բնաւ չգործածել:

Երկրորդ:

Ակռաները միշտ առողջ, ճերմակ եւ մաքուր պահելու ամէնէն ընտիր եւ լաւագոյն միջոցն է պարզ պաղ ջուրն:

Երրորդ:

Անոնք որ ակռաները մաքրելու, լինտերն ու ժովցնելու պէտք ունին, զանոնք իրենց ամէն պարագաներովը միշտ առողջ պահել կ'ուզեն, կրնան ամենայն ապահովութեամբ գործածել մեր յանձնարարութեան համեմատ Արքունի Պալատան քիմիագէտք Տօք Պօնկովսքի փաշայի, Ծաննիի, Աբէրիի, Նորին վեհափառութեան անձնական գեղագոր-

պետ վսեմ. Պէքիր էֆէնտիի և մասնաւորապէս Մայրաքաղաքիս հմուտ և փորձառու Ատամաբոյժ էֆէնտիներու խորհրդակցութեամբ պատրաստեալ ակռայի փոշին, որ ամէնէն տնտեսականն, առողջականը, գնովն ամէնէն աժանն, նպատակաւ միակ մարդասիրականն է, գոյացեալ շահն ազգային հատատութեան մը յատկացեալ ըլլալուն համար:

ՅԱՆԿ ՆԻԻԹՈՅ

1. Յիշատակարան.
2. Ազգ.
3. Յառաջաբան.
4. Դլուխ Ա. Բնախօսութիւն ատամանց:
5. Դլուխ Բ. Կազմախօսութիւն ատամանց:
6. Դլուխ Դ. Առողջապահութիւն ատամանց:
7. Եզրակացութիւն.
8. Յաւելուած առ ծնողս և դաստիարակս
9. Դլուխ Դ. Ախտաբանութիւն ատամանց:
10. Յաւելուած առ ծնողս և դաստիարակս:
11. Դլուխ Ե. Դեղաբանութիւն ատամանց:
12. Դլուխ Զ. Արհեստական ատամունք:
13. Ծանուցում
14. Յանկ նիւթոց

Ա Ռ Ա Ջ Ն Ո Ր Դ

Ա Ռ Ո Ղ Ջ Ա Պ Ա Շ Ո Ւ Թ Ե Ա Ն

40 Հատոր

Վաղմիշտություն, Բնախոսություն և Առողջագրություն

1. Առամանց
2. Աչքի
3. Ականջի
4. Քթի
5. Ուղեղի
6. Մորթի
7. Թոքի
8. Սրտի
9. Ստամոքսի
10. Աղեաց
11. Լեարդի
12. Փայծաղի
13. Երիկամանց
14. Ծննդական անդամոց
15. Ջեռաց
16. Ոտից
17. Ջիղերու
18. Արեան
19. Ջրոյ
20. Գլխովու թեան

21. Մարմնամարզութիւն
22. Վարժարան
23. Բնակարան
24. Տաճար մուսայից
25. Ընտանեկան խօսակց.
26. Ամուսնութիւն
27. Տարաւի. հիւանդութիւն
28. Բաղանիք
29. Կիրք
30. Երաժշտութիւն
31. Խնայողութիւն
32. Ընտանի անասունք
33. Օգտափոխութիւն
34. Քօրսէ
35. Ծիրերական ախտ
36. Գաղղիական ախտ
37. Կէանք գաւ. Ազգայնոց
38. Հիւանդութեան պաճք.
39. Կաթնտուութիւն
40. Աշխատութիւն

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0337418

